

Eesti Mets

№ 15/16. Aug. 1924. a.

EESTI
RAHVUS-
KIRJANDUSKOGU

A.-S. „SILVA“

Tallinnas, Merepuiesteel Nr. 17.

Telef. kontoris 9-29, 13-80, kaupluses 18-09.

Metsaosakond 13-20.

Telegrammi - aadress: TALLINN — SILVA.

**Soovitame rikkalikus valikus
kuiwi hõõweldatud ja hõõwelda-
mata**

kuuse- ja männilaudu,

**kuiwi tamme-, saare-, jalaka-,
kase-, lepa- ja haawalaudu.**

Ümmargusi ja kanditud

palke,

kõigis nõuetawates pikkustes ja jämedustes.

Ümmargusi ja saetud

latte.

**Saeweskis wõetakse jälle vastu ja täidetakse
rutuliselt igasuguseid tellimisi. Ostame iga-
sugust metsamaterjaali piiramata arwul.**

Metsa- ja jahiasjanduse ajakiri.

<p>Toimetuse ja tallitus: Tallinnas, Metsade peavalituse juures. Telefonid: Wastutaw toimetaja 29-78. Asjaajaja 12-75. Aadress: liht- ja rahasaadetistele: Ajakiri „Eesti Mets“, Tallinn.</p>	<p>Tellimise hind: Aastas Mk. 300.— Poolaastas 165.— Weerandaastas 85.— Okask number 15 mk. Väljamaale 400 marka aastas.</p>	<p>Kuulutuste hind: 1/1 lehekülge Mk. 2000.— 1/2 lehekülge 1000.— 1/4 lehekülge 500.— Tekstis ja kaanel 50% kallim.</p>
--	--	--

Nr. 15/16.

15. august 1924.

4. aastakäik.

E. M. Ühingu Paaswere osakond.

Esimenes reas (pahemalt paremale poole): R. Saasor — metsnik; A. Patune — metsnik, osakonna kaasaõhoidja; R. Teilmann — abimetsaülem; R. Gold — metsaülem; J. Kummel — metskonna asjaajaja, osakonna esimees; E. Kangur — tantsulei ametnik; S. Kerme — metsnik.

Metsaasjandus.

Pildid kodumaa metsadest.

P. Kelm.

6

5. Eemerpalu metsakond.

Rõhuvalt domineerivad (kirdepoolne osa) männimetsad kuiwal liivamaal. Teised puuseltsid, kuusk, kask, lepp, esinevad peaaegjalikult lõuna- ja tagupoolses osas, kus maa niiskem (Wagulajärve ümbruses). Metsa arvestamisel saadud andmete järele on 75% kogu metsandiku metsamaast männi all.

Juba üle 40 aasta on hoolt kantud nii metsa kui ka metsas elutsenud loomade eest. Maharaiutud kohtadel on tekitatud noor mets warematal aegadel kunstliku uuendamise, hilisemal ajal osalt aga loomuliku uuenduse alusel.

Kwartaalide sihtidel, mis siin õige tiheda võrgu sünnitavad (kwartaalid männimetsa osas 20 wakamaa suurusel), on kasvatatud toiduks kitesele ja jänelele mitmesuguseid taimi: spartium, fenista, lupiinid jne.

Wõru poolt sõites, alates Soe kõrtsi juurest, puutuvad silma kabel pool teed noored männikultuurid, 15—40 a. wanusel. Umbes 1½ km. tuleb sõita, enne kui muutub metsapilt teeääril.

See oleks ühtlasi metsandikus suurem kultuuride massiiv — 100-tiinulisel maa-alal. Rõdige wanem kultuur, mis maanteeft wähe eemal — km. nr. 137 ja 148 — on 45 a. wana, 19 m. kõrguste ja 15 sm. jämeduste, sirgete mändidega. Mändide alla on tekkinud tihedat kuuse-järeksaw — alles 1 m. kõrgel.

Suur osa kultuuridest on aga alles 20—30 a. wana.

Pea kõik kultuurid on asutatud waguühikute teel. Muldkonna olud on siin samaselle metsamajandusele eriti soodsad — kerge liivamaa. Männiseemnele on juure segatud mitmesuguses wähekorras, oleneb kultiveeritava pinnu muldkonna omadustest — kruseseemet: lehwematal maadel 10 osa seemnete kohta 1 osa kuuski, parematel maadel aga rõhkemal määral. Suuremas kultuuride osas mõib kuuski ainult harwa mändide hulgas leida. Rohati (paremad,

niiskemad maad) moodustab ta aga tiheda järeksawu. Kuuwematal kohtadel esineb kuusk peaaegjalikult sarnastes kohtades, kus männid hõredamalt ehk kus männid millegipärast wälja surunud. Nii mõib loota, et kuusk aitab sulgeda latwade wõlwis tekitatud augud.

Ummu on kultuurides alanud hoolbamis- (rawitsenise) tööd, mispärast kultuurid ka kõik puhtad ja terve ilmega. Rohati fõhilem Bergmann paneb eriti suurt rõhku läbiraietele, pooldades männikultuurides sagedasti korduwaid (3—5 a. tagant) tugewamaid läbiraietuid, mis wõtmaaldawad paremate kraawidega elujõultsemate puude saamise.

Rohkesti on kultuurides kohti, kus männid üksteise järele kontsentriiliste ringidena surewad. Rohati on selle tagajärjel latwade wõlwi tekkinud juba suuremad augud. Tingitud on puude suremine seenhaiguseft (*Trametes radiciperda* Htg.). Kuna see haigus kuuse juures tekitab harilikku mada südamet, millest aga puu weel ära ei sure, waid lüa aega edasi kaswada mõib, awaldub sama haigus noortes männikultuurides palju energilisemalt. Seene mõjul waigustub mändidel tüwi juurte sõlmes (nähtawasti katseb puu end sellega ja ei lase seene niitkoel juurtest ülespoole tõusta). Selle tagajärjel katkestub toiduolluste edasikandmine juurtest okastesse, ja puu sureb.

Silma puutusid ka mitmed männid, mis putukate *Pissodes pini* ja *Pissodes notatus* mõjul surunud. Esimene nendest kahest tungib suuremate puude (20—30 a.) kalamale; teine häwitab aga noori (alla 10 a.).

Suunõnal saadud andmete järele on siin kolmekümne aasta eest olnud suurem putukate kalamiteft. Umbes 100 tiinu kessealft männimetsa tulnud selle tagajärjel maha raiuda. Tegemist on olnud siin mingisuguse rööwikuga (kahtluse alla mõiksid *Lophyrus* ja *Liparis monacha* L.).

Suusõnal edasikantud teadmised räägiwad siin ka männikultuurist, mis praegu 75 a. wana = kv. nr. 151 ja 140 peal. Wäliselt on teda raske kultuuriks pidada. Koh. rahwas teab aga, et sellel kohal warem talukoht olnud ja alles 75 a. eest põllule männiseeme külitud (Umbruskonna mets kuulub siin männi III bon. hulka — nõmme-kiim). Tähendatud kultuuri osas annab aga puude kõrgus kaugele I bon. wälja. Puude kõrgus on siin 25—26 m. Puud on sirged, kuid wõrdlemisi piisikese krooniga, mida metsaüleml Bergmann arwab läbi-

raiete puudumise süüks.

Nasta 20 eest on Viikkens'i forradnufel männiku alla allmetsa soetamise otstarbel noored kuused hõredalt istutatud. Need ei tunne ennast jellel maal sugugi kodus oewat. Paljud on wälja surnud. Allesolewadki on waewalt 2—1½ m. kõrgused. Sellestõttu on männikualune enamwähem lage — üfifikute kadakate ja kuuskedega. Maafattes esinewad peale sambla peaaesjalikult pohlad ja mustikad. Ma maatatte järele ei saaks maad esimesse bon. arwata. (Järgneb).

Puuseltsid Sangaste metsas ja pargis.

Krahw Jr. Berg.

Gesõna.

Wõõdunud aasta suwel käisin Sangaste mõisa pargis, mis mind muuseas oma wäljamaa puuseltside rohuse poolest wäga huwitas. Neid näitas mulle praegune mõisapidaja krahw Jr. Berg ja andis nende kohta üfifikasjalist seletust, mis mind lõpuks suudis krahwi paluma oma pikaaajalisi kogemusi metsafatamuse alal mulle kirjalikult lubada, mis wõimaldaks neid ka laiematele meesameeste ringfondadele lättesaadawaks teha.

Nimetatud pargis on meil tegemist fatetega, misuguseid mitte kerge ei ole meesameestel teostada, ja waatlustega, mis teraw silm pika aja jooksul forda on saatnud.

Seda minu palwet on hra Berg lahkesti läitnud, ja tema kirjeldus järgneb siin eestikeelses tõlkes.

Rohuse eest, mida hra Berg sellega on awaldanud, ja waewa eest, mida näinud, ütlen auwäärt wanale herrale ja metsafarmastajale oma kõige suurema tänu.

Tallinnas, 29. juulil 1924. a.

Alfr. Nuksmann.

Olaspund.

Abies sibirica Ledeb. — Siberi pihta. Umbes 30 aastat tagasi istutasin ma 2000 taimet; need olid Soomemaalt toodud, 2 a. wanad; seeme oli pärit Etaterinburist, Lõuna-Uuralist. Hiljem olen ma sealt

mitu forda seemet tellinud, niisama ka Chabarowskiist, Amuri kaldalt. Sangastes ja teistes metsades olen ma seda pihtaselti õige palju istutanud. Ta kaswab wäga hästi ka õige warjulistes kohtades; kui õhuniiskus seal wäga suureks läheb, siis mädanewad oksad, aga see ei ole siitamaani suurt kahju teinud. Wutdu ei ole mingi-juuguseid haigusi ega ka putukate häwitamisõõd märgata olnud. Jämeduse poolest kaswab ta kiiremini kui kuust; kus mets mitte wäga tihe ei ole, on paljude ümbermõõt rinnakõrguselt 30 a. wanaduses 80 sm. Oksadest ei puhastu ta küll nii kergelt kui kuust, aga oksad ei hakka ka mädanema. Tarbepuu on kergem kui kuusel; wõimalt siis, et ta rutem mädaneb. Siberis olen ma selle üle järele päritnud: mõlemad — *Abies* ja har. kuuske — arwati seal ühewõrra wastupidawaks. Mina loen teda wäga wäärtuslikeks metsa- ja pargipuuks Eestimaa jaoks.

Abies concolor Lindl. — walge pihta. Kaswab minu metsas (niisama olen ma seda ka mujal tähele pannud) alusmetsjana suurte puude warjus õige kenasti, ta külmab aga talwel kange külwaga nii kaugele ära, et teda kaswatamiseks kõõbuliseks nimetada ei saa.

Abies concolor Lindl. — walge pihta. Kaswab siin õues ja ka metsas wäga tore-dasti, ja sentajani — umbes 10 a. jooksul — et ole külm talle wähematki wigat tei-

nud. Tartus, Barblaiplatstil, on üks wane-
nem puu küll õige jändrifuks jäänud. Suu-
remal hulgal ma teda istutanud ei ole.

Abies nordmaniana Link. — Nordmani
pihta — Kaukasusest pärit. Sel puul on
teistest meie maal esinewatest *Abies*'i-selt-
sibest kõige toredam lehestik, ta külmab aga
igal talwel kuni lumepiunani ära; ofsad,
mis maa peal lumega factud, elawad küll
aastakümnete kaua edasi.

Abies arizonica Merr. kasvab Sangaste
mõisa õues grupis, niisama ka metsas, esi-
algu õige aeglaselt, töötab ilusaks saada ja
ei ole külmast kannatanud.

Abies balsamea Mill. — balsamipihta,
Kirde-Ameerikast ja Kanadast, külmadeft
soistest aladest pärit, *Abies sibirica* lähem
sugulane. Ei esine meie juures nii ilu-
sana kui wiimane, lewawat aga meie juu-
res enesest, loodusliku külwi kaudu, koguni
samblasoodel; selles suhtes tuleks teda jä-
rele katsuda. Külma vastu on ta igatahes
kindel. Kuival maa-alal — Sangastes ja
ka Laimolas — ei ole ta nii tihhe kui *Abies*
sibirica.

Pinus silvestris L. — mänd. Meil on
sellest toredast puust tema kõige wäärtus-
likum liik. Saksamaal on aga ebenenud
metsa-majandus asja imelikul kombel nii
kaugese wiinud, et seal nüüd endise aja
männi asemel korrapärase kunstilise metsa-
kasvatuse kaudu pea erandita üks lõuna-
poolne liik on lewinud, mis on lihem, kõ-
weram, oksksem jne., kuid annab rohkem
seemet. Seemnekauplused telliwad nimelt
oma seemnetagawarad lõunast, kus seeme
odavam ja korrapärasemalt saada on, kuna
meie metsa saleda ja kõrge männi seemet
meie metsamehed harwa kätte saawad.
Siitolmu näeb siin umbes maikuu saged-
dasti rikkalikult ümber lendamas, seeme
walmib talwe jooksul ja lendab fewabel
ehk ka hiljem wälja, nõnda et seemnewal-
mimise protsessi terwest 2 aastat wälkab ja
seemnekülm osalt alles kolmandal aastal
järgneb. Mänd kannab tihti paljude aastate
jooksul ainult wähe seemet, ja kõrge-
telt, saledatelt puudelt on seemneforjamine
wõimalik ainult siis, kui puu maha raiu-
takse.

Mis männi külwamiswiisise puutub,
siis toimetatakse seda enamasti nii, et see-
me koha peal kõõlt abli maha külwatatakse;

seemne puundumisel aga tehakse sagedasti nii,
et puukoolis 1-aastased taimed kasvata-
takse ja need tarwilisele kohale wälja istu-
tatakse, kui maa mitte wäga ära ei ole roh-
tunud. Paremaid tagajärgi saawutatakse
aga, kui taimed kindlas mullapiinmas wane-
maks lastakse saada, ühes mullaga — was-
tawa tööriista abil — maast wälja wõe-
takse ja nõnda maha istutatakse. Mulle
meeldib ka reaskülm, mille juures efiti sa-
haga wõimalikult madal wagu läbi tõm-
matakse, et ainult sammalt kõrvaldada;
selle järele küntakse iseäralise sahaga, mille
künniraud mitte lapiti, waid terawa ser-
waga maha on pandud, see wagu wõimali-
kult sügawalt läbi, et maa kobedaks saaks,
ilma et teda ümber keeratakse, külwatatakse
siis seeme waku ja tõkutatakse jalaga kinni.
Seeme peab igal juhtumisel mennigiga pu-
naseks wärwitud olema, sest et ta iduseh-
tede tipul maa seest wälja tuleb. Seda
näewad windid ja kraabiwad siis kõit
üle.

Mina arwan pea alati paremaks män-
niseemet kuuseseemnega segada, ehk jälle
eraldatud ridades üksteise kõrwal kül-
wata — see kergendab pärastpoole harwen-
damist. Männist saadaw tarbematerjaal on
wastupidavam kui kuuseft, aga alles kõr-
gemas wanaduses; aiateiwastena peab aga
kuuw kuuseft koguni kauemini vastu. Minu
noores eas nõuti wäljameoks ja kroonu eht-
tusmaterjaaliks ainult männipuud, hiljem
hakatati Prantsusmaale wiimiseks ka kuuse-
puud wõtma, kuna nüüd üldse waewalt
weel wabest tehaksegi. Minu kogemuste
järele on tihaste aastarõngastega kuuse-
puu tihti wastupidavam kui laiade aasta-
rõngastega männipuu, iseäranis noore-
mate puude juures. Soomes tarwitab rah-
was männi jaoks kaht nime: sirge kas-
wuga, siledama toorega mändi nimetatakse
„petajas“, okskist, jändrifku, walgurikast ja
paksu krobeline toorega mändi — „honka“.
Need omadused arenewad iseäranis wane-
mas eas, nõnda et neid waewalt ise liigiks
nimetada võib, tarwitamisel on aga wähe
suur, näitaks tõrwaajamisel.

Picea excelsa, — punakuusk. See on meie
maal kõige sagedamini esinew puu, nimelt
oma suure sigiwuse tõttu. Sielt kuival
pinnal wõrsus mänd küll hõlpsamini, selle
warjus aga järgneb harilikult ka puna-

kuusk, kui mullapind mitte paljalt kehv liiv ei ole. Ta kannatab mitmesuguste haiguste, niisama ka paljude putukate, isearanis võimaliku nunna ja koorepõrnika, niisama punamädaniku all (s. o. juurte ja tiivesüdamete mädanemine teatud kõrguseni); see viimane nähtus on metsamehele tihti õige kurjaks üllatuseks. Tarbematerjalina hinnati teda warem palju madalamalt kui mändi, nüüd ei tehta aga suurt kaupu sees väljaveomaterjalina nende vahel ühtegi vahet; ta on fergem, painduvam ja katusealuseliks ehitusmaterjaliks sama vastupidav kui männipuu. Niisfel soopinnal, mis siin kuni juveni põhjani et jula, lähewad juured õieti maapinna lähedal laiali, ja sellepärast liitkab tuul niisuguse puu ühes juurtega hõlpsasti ümber; kuiwal pinnal tungiwad juured õige suurel arvul sügawale, nõnda et ka täiesti iiflikult kasvawad puud õige tormikindlaks saada wõiwad. Peeneksraintud offi tarwitatakse põhjamaades aluspõhuna loomadele; riputatakse ka pörandale lihtsamates elumajades; aednikud tarwitawad neid rooside ja muude taimede katmiseks, mis kaitseset wajawad. Jõulupuuna on ta meile lapsesõlwest armas. Metsameest aitab ta mõndagi lõunamaa puuseltsi tuulte ja päikese eest warjata.

Pinus mandschurica Rupr. ehf *Pinus horcensis* Sieb. — Waikse ookeani rannamaal, Koreast Amuri jõeni on see puu kõige enam lugupeetud tarbepuu, ma ei ole teda seal aga kuskil suuremate metsaaladena hästi kasvamas näinud, waid ainult gruppidena mäendõlwadel, mis põhjapoolt kaitsitud. Ta on wäga meile õfjata *Pinus silvestris*'e kõige ilusamate eksemplariide sarnane, saab aga enam kui kaks korda nii jämedaks. Seeme, mis ma Chabarowski, Amuri kaldalt, sain, idanes siin hästi, taimed on õige suured, aga näewad nii õrnad wälja kui seebimullid; esimese kahe aasta wältusel suri neist suurem osa, mul läks siiski korda ümberistutamise teel mõni sada nendest päästa. Keegi inseneer, kes 4 aastat Amuri kaldal elanud ja sealt selle puu seemet Viimimaale saatnud, ütles mulle, et kõik puukesed siin kolme aasta kestel otsa olewat saanud. Herr von Sivers, Rõmershofist andis mulle selle *Pinus mandschurica* seemet, mis Rõmershofis

walminud, aga ta ütles need puud maha raiutud olewat, sest et need jätkatud puud olid, kuna tema oma kogus ainult jätkamata puid tahtwat pidada. Mii palju kui temale teada, olewat Euroopas sellest puuseltsist ainult jätkatud puid olemas ja talle näiwat, et siin puude juurtele isearalik seen puudub, mis Mandschuurias selle puu edenemist takistab. Ma olen sellepärast wäga rõõmus, et minu puukoolis weel mõned elus on ja kogunisti niisama jõudsalt kasvama hakanud kui meie mänd; esimestel aastatel kasvati nad igatahes küll aeglaselt. Umbes 200 a. wanusena on see puu küll kõige ilusam mändidest, mida mina tunnen.

Pinus cembra L. kasvab siin õues üle 20 aasta kestel hästi; olid juba seemnetega täbid otsas, nüüd aga wälja suremas: kolmel eksemplaaril on weel elu sees. Põhjus on mulle arusaamatu — wist nõuab ta mäekliimat.

Pinus strobus L. edenes ka wälja istutatult, nimelt metsas, wäga jõudsasti, kasvab kiiresti. Sile, läikiw foor meelitas tihti iifkuid, kellele ma neid puid näitasin, nende tiive käega silutama. Tiived olid juba liqi 30 sm. ümbermõõdus jämedaks saanud, seal ilmus nende peale rooste „*Cronatrium ribicolum*“. Ma määrisin tiived puutõrwaaga ja arwasin juba haigusest õnnelikult wõitu saanud olewat, omelt surid lõppeks kõit ära, peale ühe puu, mis aga ka haige on. Puukoolis olen ma küll jälle terwed noored puud üles kasvatanud ja loodan, et neid täiesti wabal kasvutõhal ära kasutada wõin. Vääne-Ameerikas on sellest puust kõige enam ehitusmaterjali saadud, sellepärast on ta aga seal nüüd pea täiesti häwitatud, kus ta wähegi kättesaadaw oli.

Pinus ponderosa Dougl. — Kollane mänd. Kaswab puukoolis alguses hästi, kahjaks häwines siiski lõppeks wiimaseni. Selle hiiglamänni okkad on kuni 25 sm. pikad, pungad on tal pöidla jämedused, ja ta näeb ülepea nii tore wälja, et teda wähemalt parqis kasvutada soowitada tohtis.

Pinus Bausciana Lamb. on siin täiesti edenemiswõimeline, sellejuures aga nii kõwer, et ta metsaasjanduslifel täitsa wäärtusetu on; noores eas kasvab ta igatahes wäga lahjal mullapinnal wähe paremini kui meie *Pinus silvestris*, omelt ei ole ta

aga ka seda lootust täitnud, et ta seal hästi kasvaks, kus meie mänd kasvada ei taha.

Pinus montana Mill. — Olen seda puud ainult kattsepuuna metsa äärel ja õige kuivadel kohtadel katfunud, ei saa aga teda selleks just soovitada.

Pinus contorta Dougl. kasvab samuti kui meie *Pinus silvestris*. Mul on ükssküid puid paljudes kohtades metsas ja kogugrupp lahtisel väljal. Puukoolis kasvab ta *Pinus silvestris*'e kõrval, mis püsiseenekestest *Lophodermium pinastri* täiesti hävitati, kuna tema täitsa terweks jäi. Edaspidised katsed tema kasvatamiseks oleksid sellepärast väga soovitatavad.

Larix europaea D. C., *Larix sibirica* Led. ja *Larix leptolepis* Gord. — Jaapanist. Viimastest on mul ainult väike grupp pargis. Ta kasvab soodsal seisukohal vähe rutemini kui esimestena nimetatud L. eur. ja L. sib. *L. sibirica*'t soovitan ma väga; pargis ei ole ta nii tore kui L. eur., metsas aga palju sirgem ja vähe lühemate oksadega. Ühtegi puud ei ole nii hõlbus oksadest laastada: üks ainus hoop kepiga löök löik kuitavad oksad ühest küljest maha. L. eur. võib mabal seisukohal kõveraks kasvada nagu korgimänn; kui ma seda nägin, jätsin ma ühe puukoolitüüe päriselt välja istutamata; nii tihedalt kasvades on puud küll üsna sirgeteks jäänud. *Larix* on üldse õige kiire kasvuga; puu ehitusmaterjalina väga vastupidav, iseäranis wee-ehitustes, ma soovitan aga puhtaid, s. o. segamata metsa-alasid, vähemalt mõimalikult suurte gruppidena, mitte aga üksikult mändide ja kuuskede vahel kasvavalt puid. Tuulte eest varjatud orgudes, paljastel kohtadel metsa sees, kasvab ta — efsiti tihedalt istutatud, siis aga korrapäraselt harvendatud — iseäranis sirgelt. Ma harvendasin parajasti üht suurt gruppi sellest *L. sibirica*'st; üks puu, mis iseäranis tihedalt seis, oli aga ka nii sirge, nagu seda harva ette tuleb. Tema kõrgus oli 14 m., ladva tipp mõis eht ka veel meetri võrra pikem olla, ümbermõõt tüveotsast ühes koorega — 28 sm., nõnda et läbimõõt ainult 8,1 sm. oli. Selle grupi kõige jämedam puu, mis pidi maha raiutama, seft et ta kõver oli, oli ühes koorega 58 sm. jäme, läbimõõt sellega siis 19 sm. Kõik puud olid umbes 33 aastat vanad (kõrgil oli 30 aastarõngast).

Picea alba Link. on Briti Põhja-Ameerikas tähtis tarbepuu, temast veel põhjapool kasvab *Picea nigra* Link. Mõlemad edenevad siin kaunis hästi, kasvavad aga aeglasemalt kui meie *Picea excelsa*, sellepärast ei leia ma ühtegi põhjust selleks, et teda siin kasvatama hakata.

Picea pungens Engelm. — Sel puul on äärmiselt teravad, kõvad oksad, mis sinikat kuni valget karva mõtavad olla ja mispärast temast kui ilupuust pargis suurt lugu peetakse. Mul on ainult mõned eksemplaarid, mis külmakindlad on; metsaasjanduslifel et leia ma, et ta mingis suhtes parem oleks kui meie *Picea*, vast eht seda, et loomad teda ei näri, ka oravadki, kes muudbu suurel pungade hävitajad on.

Picea sitkaensis Carr. eht *sitchensis* Trautw. & May. — kasvab Kalifornias Sitkani Põhja-Ameerika läänemaas. Ma lootsin, et ta külmakindlam on kui *Tsuga* Dougl., ta hävines aga siin külmast viimase eksemplaarini.

Tsuga canadensis Carr. — kasvab siin õues kaunis hästi, metsas ei ole ma teda katfunud; oksad lähewad küll külmaga kollakaks, paranewad aga jälle. Ilupuuna pargis mõiks teda tarvitada, muud tähtjust tal meie juures ei ole.

Tuja orientalis L. — elupuu. Istutamisaastal tarvitab ta meie juures kattset, muudbu külmavad oksad; on ta aga juba hästi juurdunud, siis on ta täiesti külmakindel. Siin on nii väga moodi läinud tema okstest leinapärgi punuda, et puukooli ainustki tatme järele ei ole jäänud. Wanevad puud kasvavad õues ja metsas väga hästi ja kannavad idanemisjõulist seemet. Puu on kerge, olewat aga mädanemisele väga vastupanew. Ameerikas tarvitatakse teda nimelt katuseindliteks. Ta kasvab seal koguni väga niisketel soodel nii tihedalt, et jalgsi mõimata on läbi pääseda. Ma soovitan teda eriliselt tuulekattseks ka piigamata. Rõmershofis nägin ma sellest elupuust imeiluselt elusaeda, täis väikefi lauluklindse; seda pöeti kaks korda aastas ja ta oli nii tihed, et kaks temast läbi ei pääsenud.

Pseudotsuga Douglasii Carr. — Ameerikas kutsutakse teda *P. taxifolia*; Saksa dendroloogia selts tahab ka seda nime tar-

witusele wõtta (krahw v. Schwerin). Ta kasvab Ameerikas õige laialdaselt: põhjapool Briti-Kolumbias, lõunas — Koloraadis ja Uue-Mehhikos. Taimeteadliselt teha ke wabest kahe liigi wahel: viridis (roheline), läänepool mere kaldal ja glauca (sinikas) — kontinentaalsetes ja lõunapoolsetes mägedes. On olemas palju waheliiksid ja üleminekuid ühest liigist teise. Ma olen pikemat aega Põhja-Ameerika ühendatud riikide metsawalitsuselt iga aasta 12—13 seemneproowi saanud ühes kaartidega, millel ära olid tähendatud kasvukohtad, sama ka andmed mägede kõrguse kohta ja misjulgusest mäeküljest seeme oli saadud jne. Kõige tihedamad ja kõrgemad puud kasvavad Bankoweri saarel ja selle läheduses asuwates Washingtoni ja Oregoni osariikides, kus Waiksest ookeanist tulewa niiske tuule mõjul alaliselt wihma sajab ja kraadiklaas harwa alla nulli langeb. Sellest rannamaalt päritolewad taimed külmawad siin tihed ära, ehk nad küll juurtest jälle uuesti wälja ajawad; puud, mis siitmaalt pärit, edenewad siin enamasti wäga hästi. Kõige kindlamad on, ehk küll aeglasema kasvuga, puud, mis pärit Koloraadist ja Uue-Mehhikost, kus kuitu kiitma on. See on nimelt sinikas liik — glauca. Mul on korda läinud suure maewaga seemet ka kaugelst põhjast — Briti-Kolumbiast — saada; need puud on igatahes külma-kindlad, kasvavad aga aeglasemalt. Rahjaks on küll waevalt wõimalik sealt seemet saada. Kõige tugewamad puud, mis mul

olemas, on nüüd umbes 20 a. wanad ja nende ümbermõõt on rinnakõrguselt 50 sm. Ameerika rannamaades kasvawat see puu soodsatel kohtadel 80 aastaga 45 meetri, 150 aastaga 80 m. ja 400 aastaga 100 meetri pikkuseks. Tarbepuuna on tal suur wäärtus, niihästi raudteeliipritena kui ka laema ehitusmaterjalina jne. Meid puud, mis siinset külma ei karda, pean ma wäga heaks metsapuuks, mitte aga küll täiesti wabal päikesepaistelisel kasvukohtal: puu armastab õhuniiskust, mitte aga põhjawett. Mägedel, kus rohkem udu ja wihma on, Pühajärwe ümbruses, umbes 400 jalga kõrgemal kui siin tasandikul, kasvab ta filmapaiwalt toredamini. Saksamaal on see puu juba laialdaselt maad wõtnud ja Inglismaal nägin ma läänerrannas metsapidamist, kus temaga suurepärasteid tagajärgi kätte oli saadud. Meie oludes pean ma hoiatama seemet tarwitada, mis ligematelt rannamägedelt pärit; siitmaa kohtad annawad meile kõik kõlbulikkude seemet. Ma loodan kindlasti, et see puu 100 aasta pärast ka siin rohkem ja paremat tarbematerjalit annab kui meie mänd ja kuusk, igatahes aga ainult paremal mullapinnal; kehwal liiwapinnal on muidugi mänd ja niiskel soopinnal kuusk temast üle.

Teistest siin nimetatud wõõramaa okaspuudest tahaksin ma, nagu juba wõeldud, suuremal hulgal metsas kasvatamiseks üldiselt soowitada ainult Abies sibirica't tema kiire kaswu pärast, ja siis veel Larix sibirica't. (Järgneb.)

Lehtmetsa uuendamisest.

Metsawahi E. K.

Käesolewal ajal, kus põlise metsamaa küljest suured maa-alad mõisate planeerimise juures ära lõigatakse, wähenew mete riigimets suuresti. See asi annab ennast kind meile rahwale walusasti tunda, seda enam, et sellest saadaw kasu palju wähem on kui loodetakse saada. Leidisin kusagilt, et selle maa-ala suurus, mis planeerimisel metsa küljest riisutakse, üle kogu maa umbes 50.000 tiinu olewat. Kõiksin metsade peawalitsuse poolt wälja saadetud takseeri-

ja arwamist ühe sarnase asunikukrunti planeeritud metsatüki kohta. Praegu kasvab seal männimetsa wäheste kuuse- ja kaseguga. Maa kattetakse on kanarbit, sookaelad, mustikad ja sinikad; maapõhi — walge liiw. Kas wõib sellest maast saada põld ehk heinamaa, mis tööd tasub? Karjamaaks on mets paks; on ta aga ära raiatud, siis kasvatab see maa kanarbitku ja sookaelu paremini kui rohtu. Ja otsus on: ei ole põld, ei heinamaa ega ka karjamaa, waid äraraiatud

metfamaa! Praegu on aga seal veel väga hästi forda läinud 60—70-aastane männikultuur. Kes kultiveerib teda tulewikus? Et keegi! — jääb liivarünkaks, mis mingit tulu ei too. Seal ei aita aga enam keegi: mis tehtud, see tehtud, kuigi sellega palju rohkem kahju kui kasu on tehtud!

Kuid veel on meie hoole all metfamaad, ja seda peame püüdma igatviisi metfa kasvatama panna. Kõike meie täis istutada ja küllida ei jõua, ja ei ole tarviski, sest loodus hoolitseb isegi lehtmetsa uuendamise eest. Peame ainult püüdma kaasa aidata. Ja seda võime suurel viisil teha lehtmetsa sel ajal raiudes, kui kinnud ja juured ei sure, vaid kasvu võimulikeks jäävad, s. o. kewa-
del.

Neude reakeste otstarve ei ole midagi uut õpetada, aga usun, et austatud kõrge-
mad metfaametnikud sedajama tõendavad, et kevadel raiutud lehtpuukännud võsuvad, kuna sügisel ja talve hakatusel raiutud ei võsu. Võiks ehk asja nii korraldada, et lehtmetsa raiuda kahes kevadepoolses kuus — märtsis ja aprillis — ja tagajärg on — hästi tihe, noor mets. Võt ehk asuvad austatud metfateadlased teisel seisukohal? Usi on aga iseenesest tähtis, sest kui meie rahval tulewikus veel haaba, kaske ja leppa raiuda on, siis ikka veel ära ei küsma.

Ehk võtavad metfateadlased ka selle asja ütskord läbirääkimise ja walgustamise alla, ja, kui seda tarvis peaks olema, siis võivad metfawahid, need väikesed rattakesed selles mehhanismis, mida metfawalitsujeks kutsutakse, ka niipalju kaasa aidata, et teatavad, millal see ehk teine raieistik raiutud on. Võib olla, et meie hulgas ka mehi on, kes oma wahtkonnas midagi tähele panewad ja mitte ainult igas kuus kord palga järel ei käi, vaid seda ka tasa teenida püüawad.

Toimetuse märkus: Eeltoodud kirjutööte näitab, et ka meie tehniliselt kõige vähem ette walmistatud metfamehed — metfawahid — armastust oma töö vastu tunnewad ja et nad metjade planeerimist õiglasemalt hinnata ostawad kui paljud poliitikategelased, kes metfapinna vähendamises rahwamajandusele mingit hädaohu ei näe. Ühtlasi loodab toimetus, et meie metfategelased oma tähelepanekuid lehtpuu raiumise aja kohta awaldamata ei jäta, et selgitada, kas loomulik uuenemine kännu- ja juurewõjude läbi, peale raiumise aja, ka teistest põhjustest suurel määral ei olene; samuti ka, misjuures kuud nimelt meie kliima oludes lehtpuude raiumiseks loomuliku uuendamise mõttes meil majandus-
liselt tähtsate lehtpuuseltside juures kõige soodsamad oleksid.

Jahiasjandus.

Weel hea „wõtja“ püss.

B. Ppp.

„Oma artiklis „E. M.“ nr. 8 s. a. kirjutasin, et püssi heaks „wõtmiseks“ on mõõdu-
andwad: — püssi raskust, raudade pikkust ja kalibriit amvessi wõttes — materjaal, millest raudad tehtud, püssirohi, tongid, tropid, laadimiswiis jne., jättes asja sisuliselt selgitamata, mida nüüd täiendawalt, minul käsitada olematel andmetel, teen. Ühtlasi palun auwäärt lugejaid lahkesti ära öien-
dada mõtetsegawat wiga, mis minu eelmises artiklis („E. M.“ nr. 8, Th. 91) — käsi-
kirja masinal ümberkirjutamisel on trükiti läinud, kus „oleneb täiesti kütist enesest“

asemel peab olema „oleneb täiesti eelnime-
tatust ja kütist enesest“. —

Jahipüssi raskus peab olema niisugune, et see ei oleks kütile, tema kandmisel, mitte koormaks ja et ta võimaldaks teha raudu tarwilises pikkuses, pakuses ja wastupidawuses. Selleks on praktika teatud normid wälja töötanud, millest püssiwabrikud kinni peawad. Kalibriite järele on püssi raudade pikkuseks ja raskuseks leitud kõige paremaks:

Kal. 12. raudade pikkus 27—29 tolli, raskus $7\frac{1}{2}$ — $8\frac{1}{2}$ naela.

Kal. 16. raudade pikkus 26—28 tolli, raskus 7—7½ naela.

Kal. 20. raudade pikkus 26—27 tolli, raskus 6½—7¼ naela.

Kal. 24. raudade pikkus 24—27 tolli, raskus 6¼—7 naela.

Püssi raskuse aluselt naeltes on võetud haavli laengu raskus solotnikkudes iga kaliibri kohta eraldi ja on leitud, et normaalhaavli laengud oleksid: kal. 12-le 7¼—8¼ sol.; kal. 16-le 7—7¼ sol.; kal. 20-le 6½—7¼ sol. ja kal. 24-le 6—6¾ sol. ja seda sellepärast, et paljud katsed on näidanud, et püssile hädaohuta ja tagasilöögi poolest väljatammataw on laeng, kus võtame mitte enam kui üks solotnik haavleid ühe naela püssi raskuse kohta, millega ühtlasi ka püssilt tema täielist lastevõimet ehk „võtmist“ peab saavutama.

Võtame, näiteks, 12-kaliibrilise püssi, mille raskus 6 naela. Tema harilik haavli laeng oleks 6 solotnikku. Võtame haavlid nr. 6 (270—280 tera laengus), mida vabrikud püsside proovilastmisel tarvitavad, ja laseme märki 52 arfina kauguselt 30 tollilise ringi, siis peame saama harilikult 160—170 tera. Kuid samale püssile võib ka enam haavleid võtta, nii 6½ ja isegi 6¾ sol., ilma et see tagasilööki tuntavalt suurendaks, kuid nüüd peame saama samasje märki juba 180—190 tera. On aga sama püssi raskus 6½—6¾ naela, siis võiks haavleid võtta 7 sol. 12 dooli kuni 7 sol. 24 dooli, mis annaks samasje märki nüüd kuni 200 tera, sealjuures hästi läbi lüües. Trehvamise % on siin üle 70 ja seda võib tunnistada püssi täieliselt võt heaks „võtmisets“.

Kui tahame samasuguseid lastetagajärgi saavutada 16- ehk 20-kaliibrilistest püssist 7 sol. 24 dooli haavli laenguga, siis ei pea selle püssi raskus enam 6 ehk 6½ naela olema, nagu oli seda kal. 12, vaid see peab mitte kergem kui 7¼ ehk 7½ naela olema, sest kaliibri vähenemisega kasvab gaaside rõhuline raua õõnsuse seinte peale tuntavalt, mis annab väljatammataw tagasilöögi ja võib ka püssile hädaohutlikuks jaada.

Süa juure olgu näiteks juhtumine, kus 12. juulil 1909. a. linnujahil, Saureri vabriku 12-kaliibrilise püssi paremale rauale ilmufid neki rõngataolist võõri, umbes 1

mm. kõrged ja 5 mm. laiad. Need võõrid tulid nähtavale 265, 282, 349 ja 370 mm. kaugusel raua tagant otsast lugedes. Laeng oli normaalne kaliibri 12 tarvis, j. o. suitsuga rohtu 1 sol. 27 dooli ja haavleid nr. 6 8 sol. 30 dooli. Selle juhupe põhjuse uurimisel tuli ilmiks, et püssi raskus oli kõigest 7 naela 40 sol., mis normaallaengut välja ei kannud.

Müüul on mõned andmed püsside kohta, mida jahiriistade eriteadlane N. Jwaschentsow oma mudeli järel lastis Wenemaal Sihemski püssivabrikus 1909. aastal valmistada ja millest ühe siin toon:

Kaliiber 24 (tol ajal olid paljud sellest kaliibrift huvitatud), raudade pikkus 24 tolli, parem raud kerge kibendusega, pahem — poolkõrge, raskus 7 naela 20 sol., wassipadrur kal. 28, mille pikkus 70 mm. (kui papppadrun, siis selle kal. 24), raua õõnsuse läbimõõt 14,80 mm. Selle püssi wälimised mõõdud olid:

Raua otja läbimõõt tagant	25,40 mm.
lähimõõt 2¾ tolli pealt	22,90 "
" 8¾ " "	18,70 "
" 14¾ " "	17,65 "
" 20¾ " "	17,25 "
" 26¾ " "	18,15 "

Proovilastmisel andis see püss tagajärgi:

Laenguga: suitsuta rohtu „Sokol“ 30 dooli, haavlid nr. 6 (Schillet Schoot) 6 sol. (250 tera laengus), 52 arfina kauguselt 30 tollilise ringi paremast rauast ümber 200 ja pahemast ümber 220 tera ehk 80 kuni 88%, selle juures läbi lüües ½-tollilise laua.

Paenguga: suitsuta rohtu „Sokol“ 35 dooli, haavleid nr. 10 (71 tera laengus) 6 sol. 48 dooli, 52 arf. kauguselt 30-tollilise ringi 52 tera ehk 75%, lüües läbi 1-tollilise laua.

Waeluste põhjal, mis sel korral asjatundjate wahel käimas olid, tallest ühed olid juuremate ja teised wähemate kalibrite poolt, wõeti ette sama püssi ja ühe 12-kaliibrilise püssi laengute jooksu kiiruse proovimine, millest selgus, et püss, kal. 24, laenguga: rohtu „Sokol“ 36 dooli ja haavleid 7 sol. 72 dooli andis laengu algkiiruse 334 meetrit sekundis, kuna kaliiber 12, laenguga: sama rohtu 48 dooli ja haavleid 8 sol. 24 dooli, — andis ainult 329 meetrit sekundis. Samal ajal prooviti ka ühte teisest 24-kal. püssi laenguga: sama rohtu 40 dooli ja haavleid 7 sol. 12 dooli, mis andis wäga

suure kiiruse — 349 meetrit sekundis. Sarnast laengut aga tarvitada ei või, kuna siin gaaside rõhumine võib tõusta üle 1000 atmosfääri, mille juures ka hea püss võib puruks minna.

Sellest on näha, et peenematest kaliibritest lastes võib väga häid tagajärgi saavutada. Nad ei ole lugupidamises wist sellepärast, et nende tabamise ring on wähem kui suurekaliibrilistel ja nõuab sellega ka siis osawat kätt.

Materjaaliks, millest tehakse püssirauad, on leitud kõige paremaks teras, kui ühetooline, teiste segudeta, mass. Ta peab olema sitte ja wastupidaw. Ühetooline materjaal võimaldab püssiraudu nii teha, et nad, püssirohu gaaside mõju all, omawad ühetoolise paisumise. Paisumine on tingitud laengu wasturõhumisest gaasidele tema raua õõnsusest lähiminekul, ja et see oleks ühetooline, mitte lainetaw, selleks on tarwis, et rauad ka väljaspoolt oleksid hästi tehtud, s. o. nad peawad olema väga hästi välja wiilitud. On rauad aga kohati õhemad või paksemad, siis on ka paisumine sellele wastawalt, mille tõttu õhemad kohad enam paisuwad ja seal siis gaasid võtavad tropist mõõda laengusse pääseda, seda segamini paisates. Arusaadaw, et ka tropid head peawad olema (nendest kirjutan edaspidi eraldi). Väga tähtis on aga see, kuidas püssiraudade õõnsused on puuritud ja poleeritud.

Püssiraudade pikkus on väga mitmesugune, nagu nägime eelpool, ja belda, mis-sugune nendest kõige parem oleks, — on väga raske. Peab leppima sarnastega nagu nad on wabrikute poolt müügile lastud, kuid ei puudu ju võimalus, olemasolewate andmete põhjal, mõnda püssi konstrueerida ja seda siis wabrikus tellimise peale teha lasta. Parima Eesti püssimeistri hra N. Passup'i läbi oleks see wist võimalik, kuid arwan, et see wähestele kättidele kättesaadaw on — kõrge hinna tõttu. —

Püssiraudade pikkus on wõetud niisugune, et püssirohi saaks kõik ära põleda, gaasid jõuda äärmise pinguni ja awalbada kõige suuremat rõhumist laengu peale sel silmapilgul, kui laeng rauast lahkeb. On aga

rauad palju lühemad, siis ei suuda kõik püssirohi laengu rauast lahkumise silmapilguks ära põleda, ja sellega ei saa ka gaasid tarwilisel määral hündida, mida wajab laeng oma tawalliseks kiiruseks ja jõuks. Sel juhtumisel oleks soowitaw tarwitada peenest püssirohtu (kahjuks ei ole praegu Eestis seda üldse saada), mis põleb kiiremini, ja suuremaid laenguid, et gaaside rõhumist suurendada. Kui on aga rauad pikemad, siis on soowitaw tarwitada ka suuremaid laenguid kui harilikud, ja jämedamat püssirohtu, sest ruumi suurenemisel wäheneb gaaside surumise mõju enne laengu püssirauast lahkumise silmapilgu, kuna laeng, liikudes edasi ja hõõrudes wastu raua õõnsuse seinu, kaotab osa oma algkiirusest gaaside juurewoolu puudusel (püssirohi põles kõik ära) ning laeng lahkuks wähema kiirusega ja temal puuduks tarwilik jõud.

Soowitaw oleks, et aumäärt kättid sel ajal weel sõna wõtaksid meie hääleandja weergudel, asja ligemaks selgitamiseks. Samuti oleks ka väga tarwilik, et meie suurtükiväelased — eriteadlased selles asjas kaasa olewate suitseta ja suitseta püssirohtude, nende ballistiliste omaduste jne. kohta. Ka oleks hea, kui herra N. Passup meid ligemalt tutvustaks „Eesti Metsa“ kaudu temal müügitloewate püssidega, näidates nende ehitust, raskust, kaliibrit, materjaali ja wabrikut, kus nad walmistatud. Sel juhtumisel oleks väga tähtis ka iga püssi kohta teada saada temaga proowilaskumisel saawutatud tagajärqi. Samuti võiks ka meie ainukene haawliwabrik Tallinnas meid oma tegewusega ja toodanguga ligemalt tutvustada meie hääleandja weergudel.

Siljuti sain posti kaudu herra N. Passup'ilt tema poolt kokku seatud jahiriistade kataloog-hinnakirja, mis kahjuks aga väga pealiskaudset pilti pakub, sest selles puudub täiesti püsside ükssakjaline kirjeldus, mis aga väga tähtis oleks. Kuid jätame arwesse wõtmata need puudused, — on ju see hinnakiri meil esimene Eestis, — tänu tema kokkuseadjale, — ja loodame, et järgmine hinnakiri kättisid rahuldab.

Õhtune ja hommikune pardijahi.

O-n.

Õhtune ja hommikune pardijahi on meil, Gestis, kõige vähem tuntud ja tarvitusele mõdetud jahitiis. Põhjeneb tema nende lindude harjumuses sel ajal oma asupaika wahetada, ja nimelt: hämariku ajal lendamad nemad sõbma ja koidu ajal — puhkama.

Seda harjumust on inimesed juba wanal ajal tähele pannud ja jahipidamiseks ära kasutanud.

Warsti peale pardi pesakonna lendamatahakkamist märkame ka õhtul nende sõbma ja hommikul seal tagasilendamist. Alguses on sõbmalendamise aeg väga warane, palju enne päikese loojenemist; pärast, lindude wanemaks saamisega, muutub see aga ikka hilisemaks ja sügisel sünnib juba peale päikese loojaminekut.

Sume algul võib noori parte ka päewal oma asupaika wahetamas näha, s. o. järwes ehk jões ühest kohast teise lendamas, kuid seda armatakse lihtsaks lendamisharjutamiseks.

Ilma seisukord ja tuule siht mängiwad suurt osa partide õhtuse ja hommikuse lendamise juures ja tihti võimaldavad jahi tagajärgi ette aimata; wõiwad aga ka wastupidised nähtused ette tulla, kunas kõik tundemärgid töotawad head saaki, kuid küttele arusaamata põhjustel on jahi lõpukokkumõtte hoopis wastupidine.

Peab silmas pidama, et iga vähem põhjus võib küttele kawatfused ja plaanid luhta ajada ja partisiid ettenägemata sihti mööda, ehk liig kõrgelt üle küttele, lendama sundida.

Õhtune jahi seisab peaaesjalikult selles, et küttele oma tähelepanekute järele walib enesele koha partide lendamise tee peal ehk sõbmise koha ligikal. Ei tohi aga unustada et sõbmise koha juure lindusiid ootama jääda suur wiga küttele poolt oleks, sest sellega võib ühe, kahe õhtuse jahiga kogu jahitajaks partisiid sellest kohast hirmutada, kuna hästi walitud ja maasteeritud kohta sõbma lendamise teel hea eduga kogu jahitestmise ajal kasulikult võib tarwitada.

Peaosa selle jahipidamise wiisi juures on küttele tähelepanelikkusel ja osawusel. Kõige pealt tuleb küttele lindlasti meeles pidada, et

tee, mida esimesed linnud teatud õhtul enesele sõbma lendamiseks walivad, ka teistele lindudele ükifikult, paaris, pesakonnaga ehk mitu pesakonda koos, üldse kõigile lindudele, kes päewal ühes piirkonnas puhkawad, sõbma lendamise teeks on. Kuid aga on marga, et ülelendamise tee sel õhtul kaldub walitud seisukohast eemale, siis peab küttele wiibimata enesele uue seisukoha lennusiidi all walima, mis teineford ainult mõnikümme samm endisest seisukohast eemale nihkub. Ei saa aga tähendamata jätta, et seesugused seisukoha muutmised nõuamad küttele wilumust ja täielikku ümbruskonna tundmist, ehk õigemini aimdust, milleta ka kõige parem lastja tühjalt, saagita, koju võib minna.

Täpisealt näidata, kus punktis ülelennutee peal just seisukoht tuleb wõtta, on wõimata ja oleneb ümbruskonnast ja mitmest muust ettenägemata põhjustest. Kuid walik üldse wõimalik, siis tulets seisukoht walida niisuguses lennusiidi punktis, kus lend madalamaks muutub, s. o. ligemal sõbma lendamise kohale.

Seisukohtasid on soowitaw wõimalikult igal õhtul wahetada ja ühest seisukohast mitu õhtut partisiid mitte lasta. Seda näpunäidet tähele panemata jättes võib partisiid enesele uue sõbma lendamise tee ja ka sõbmisekoha walima sundida. Igapäew ühest seisukohast jahipidamine on wõimalik ainult kewadistel ja sügisestel lindude rändamisegaegadel, kui lastmine alati uute lindude pihha sünnib.

Seisukohtasid võib walida kutwal maal ja ka weel, lootfikutes, kuid peawõttesanne nii lihel kui teisel juhtumisel on, et küttele peab tingimata warjatud olema. Selles võib edukalt kohalolewaid puid, põõsaid, pilliroogu jne. kasutada.

Tähelepanekud näitawad, et põõsa kõrguse peale pardid iseäraliselt tähelepanu ei pöwra, kuid tähtis on see, et lind seisukoha üle ehk ligikonnas lennates, mingisugust liikumist ei märkaks. Iga vähem liigutus küttele poolt pannakse lendamasolewate partide

poolt tähele ja seega võib kogu jahti rif-
tuda.

Samuti on ka tähele pandud, et pardid
palju vähem kardavad pauku kui inimese
liigutust. Et pea aga seepärast arvama, et
partidel iseäranis terav nägemine oleks —
kaugelsti mitte, vaid wastupidi, kui in-
mene hämarikus veel üsna hästi näeb,
näewad pardid juba halwemini ja lenda-
wad isegi mitte millegiga warjatud inimese
ligidalt mööda, kui aga inimene seejuures
wähemagi liigutuse juhtub tegema, muu-
dab part kobe lennusihi.

Et pardid pauku wähe kardawad, on iga-
ühel, kes pardijahki on pidanud, wõimalik
olnud tähele panna, kuid õhtul widewikus,
kui püsirohutuli nähtaw, kardawad pardid
seda palju rohkem, kuigi vähem kiiti liigu-
tusest.

Kui veel walgus küllalt suur, ei tohi
ütlendawaid parte lastes püssi kunagi en-
neaegu palge panna, waid tuleb teha seda
atnult siis, kui part juba paraja maa kau-

gusele on jõudnud. Muidugi, kui kiit on
warjatud kõrges ja pakfus pöösas, siis on
eneisekki mõistetaw see ettevaatus üle-
arune.

Kui partide üslelennu kohal mingisugu-
jeid pöösaid ega pilliroogu ei ole, kuhu wõi-
malik oleks eunnast ehk oma lootsikut peita,
siis võib wäga hästi lootsik igasuguse soo-
meerohuga, ludadega ehk pillirooga mas-
keerida, kuid alati silmas pidades, et mas-
keerimisabinõude wärrw peab täielikult
ümbruskonna wärrwile wastama.

Nende ridade kirjutajal on juhus olnud
istuda niisuguses putkas, mis on tehtud
rohelistest kuuse- ja männiokestest, kolleta-
nud ümbruskonna rohus, ja näha, kuidas
ükssteise järele lendawad pardiparwed, jõu-
des putka afukoha ligikonda, silmates liig
rohelist putkat, kõrwale pöörjüd.

Kõrge ja kiirwa maa peal, nii ka lagedal
merekaldal, võiks putka ehitamise asemel
paras istmega aut maasje kaewata.

Mis wähenewad meil mõtused.

Metslülid.

Nasta aastalt jääwad meil mõtused wä-
hemaks, hoolimata sellest, et neid fewadisel
mänguajal, peale metsade üleminekut riigi
tätte, õige wähe tapetakse. Minu elukoha
ümbruses teeb see arw wälja endisega wõr-
reldes 1 : 6.

Mis võiks olla selle põhjuseks? Kui
metsad endiste omanikkude käes olid ja
metsade kasutamine veel wäga intensiivne
ei olnud, oli mõtuste mängupaikadel neid
fewadel kaunis rohkesti; suuremates män-
gudes võis neid 15—20 ümber lugeda, wä-
hemates aga 3—5. Mõtused olid hästi jul-
ged ja metsa peremehed tapsid neid nii pal-
ju kui jõudsid, järele jättes mängukoha suu-
ruse järele 1—5 mõtust. Et puundunud ka
siis salaküttid, kes neid omajagu häwitasiid,
kuid sestki hoolimata, oli teisel fewadel mõ-
tuseid peaaegu alati endisel arwul mängus.

Mõtuste eest kanti hoolt: metsawahil oli
kindel käsi mitte kedagi talwe jookkul mõ-
tuste mängupaiga ümbruses lasta puid

forjata ega muidu seal neid erutada ja, kui
metsaomanik ise veel kirgline kiit juhtus
olema, siis ei lastud mängukoha ümbrus-
konnas sugugi metsa raiuda, sellest hooli-
mata, et seal tore palgimets kaswas, mis
oleks wõinud omanikku teine lord rahahä-
dast aidata. Kui aga metsaperemees ise kiit
ei olnud, siis raiuti sagedasti mängukoha
ümbrus suuremast metsast lagedaks ja jä-
rele jäi soine mängukoha siida, kust pere-
mees tihti veel jämedamad männimürakad
lasti liipriteks raiuda. Niisugused mõtuste
mängukohad jäid mõtustest tühjaks, sest nad
ei pakkunud neile enam mingisugust warju.

Praegu on meil mõtused samasuguses
olukorras kui mittekiitist mõtsniku ajal,
võib olla isegi veel halwemas, sest hoolt ei
kanta nende eest peaaegu sugugi. Mängu-
koha ümbruskonnas forjatakse küttepuid ja
kui juhtuwad sinna raielangid, siis raiu-
takse need maha, ilma et mõtuseid kellelgi
meele tuleks. Nõnda häwinewad pikapeale

kõik meie mõtuste asupaigad, sest neid ei ole ju palju! Kui soovitakse, et see ilusam ja suurem meie metsa- ja jahilindudest sootuks ei hävine, siis nende mängu- ja asukohtade eest rohkem hoolt kanda, keelata seal küttepuid forjamine, samuti ka metsa raiumine, kui mitte täiesti, siis ometi nii, et neile mängukohta ümbruskonna lähedal mõned vanemad männitukad jäetaks, kus nad võiksid talvel rahulikult asuda. Glukohtade

wähennemisega on mõtused alati erutatud olekus ja just see on minu arvates nende vähennemise põhjusiks. Ei sigi ju ükski metsalind ega loom erutatud olekus normaalselt. Salaküttimise arvele mõtuste vähennemist ei või kirjutada: mõtuseid on niivõrd vähe, et ei tasu salaküti waeva, kes ainult teenistuse mõttes välja läheb. Pealegi on salaküttimine ennesõjaaegse ajaga võrreldes suurtes metsades vähenenud.

Draw.

J. A. Põllumees.

Glasiin keset metsa... Minu majakehe õuel hakkas üks oraw enamasti iga päew küllaliseks käima; kus ta punde okstel, wabast loodusest rõõmu tundes, lõbusas tujus hundiratast lödi... Mul tuli mõte loomakest sinni püüda, sest et seda ilusat erka hingekest, kes warem kaunistas ja elustas meie metsi oma wäsimata ferge hüpetega, on nii harwa weel metsades näha.

Ma puistasin pähtlaid ukse ette, oraw wiis need ära; ma lasin pähtlad peenikeste niidi otsas aknast alla rippuda, esmalt maani, siis mööda sirelipöösast ikka kõrgemale ja kõrgemale, ning oraw tuli neile ikka järele, ja tuli wiimaks ka tuppa ja jäi nii julgeks, et juba peolt sööma hakkas.

Ma sulgusin akna ja ei lastnud looma-

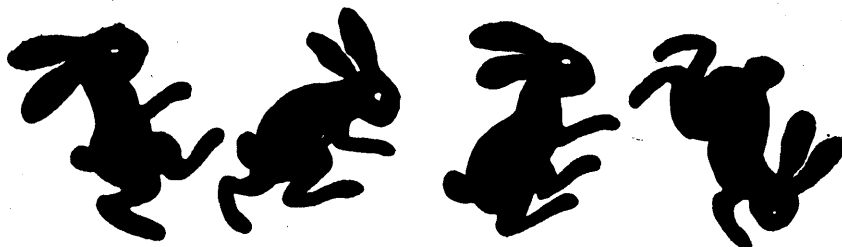
sest enam välja. Aga wäike käbinärija, kes enese järsku wangistatud tundis olewat, muutis peagi oma iseloomu, ajas kõik segamini, ei olnud enam suugugi usaldaw, waid kurri ja hammustas ühel päewal isegi walusasti sõrme.

Siis tegin akna lahti ja kühitasin ta välja...

Peale seda ei näinud ma tiikil ajal enam teda.

Kuid üllatuseks, paari nädala pärast ilmus oraw minu akna alla, laks noort wõsukest temaga ühes. Ta oli oma lapsed kaasa toonud, et neid ka pidin pähtlatega kostitama.

Ja ma tegin seda väga hea meelega.

Mitmesugust.

1782. aasta juhatusfiri Liwimaa ja Saaremaa kroonumetsniffudele.

3

(Bilt kodumaa riigimetsadest ja metsawalitsemisest pooltehesaja aasta eest.)

6.

Isaajugune omamõliline raiumine peab üldse teelatud olema ja ei tohi ühtki, olgu kes tahes, metsnikku kättejuhatuseta kroonumetsast puud raiuda eht loorida. Kes siiski jarnast asja teeb, sellest mõdetakse kirves pandiks ja wäljaweo juures hobune; need asjad mõib wälja lunastada — kirwes 26 kopitaga ja hobune ühe rublaga, juure arwates ülespidamistulud. Kui aga nelja nädala kestwusel asju wälja ei lunastata, siis on metsnik õigustatud panditud asju ära müüma ja, saadud rahast tragwiraha ja hobuse ülespidamistulust maha arwates, ülesäänud osa omnikule tagasi andma. Kui aga on panditud suurem arv hobuseid wõi koormaid, siis tulewad need lähemasse kroonumõisa üle anda ja nende üllapidamisest toitu nõuda, mis siis pärast mõisale tasutakse.

Mis metsawatshid-talupojad wõi metsnikku sulased metsnikuga kinni peawad, sellest pandirahast saawad nemad poole omale, kuna teine pool metsniku heaks läheb. Peale pandiraha fiksendumist ei tohi metsnik kinnipeetud metsawargaid muul wiisil, ei ka ihu- nuhtlusega karistada, waid peab, kui wastuhakkamist wõi loruwat sõnatuulmatust üles näidatakse, wähemastest süütegudest mõisale teadustama, suurematest süütegudest, ka kroonumõisate poolt metsnikku wastu, mõib ka keiserlikule kreiskommisariaadile teadustada ja eramõisate poolt tehtud süütegudest teadustada ka landgerichille, et süüdlane seaduslikule wastutusele mõetaks. Seejuures peab aga metsnik täpselt tähele panema, et kroonumõisate intressi ja talupoegi, peale seda, kui nad ülemaltähendatud korras enne müükiõiguse raiepiletit ette näitaksid ja pärast metsniku juure ihuõiguse raiumisloa saamiseks, mingil tingimisel ei tohi kinni pidada, wael wähem neilt kõige ühikemaksti tingitust, olgu see kas wõi mõni muna raiekohta kättejuhatusmiste eest, tasuks mõtta, mille eest igatord kõige karmimalt wastutusele mõetaks.

7.

Metsnik ei tohi kellelegi, olgu see kes ta on, ühtki sütti puud kirjaliku loa (raiepiletit - asjig-nation) wälja anda. Need wäljaantud lubatähed on makswad ainult järgmisel talwel; nendega ei saa, kui aeg möödas, kätti mõisamehest enam midagi nõuda. Metsnik peab järgimiste asutuste poolt wälja antud raiepiletit wastu mõtma:

a) Keiserliku pea-õnnoomia poolt (Kaiserl. General-Ökonomie) kõigis 4 selle hertsogtriigi kreisis ja prowintsis Saaremaal.

b) Mõlemates Eesti kreijdes, ka keiserliku Tartu õnnoomia poolt (Kaiserl. Donpatschen Ökonomie), ja Saaremaal seal asuwalt keiserlik. prowintsiiaal-kantsleeri poolt.

c) Dotamata juhtumistel, mis ühtegi wiinutamist ei luba, nagu tulekahjud ja jarnased kohad, mis õnnoomia-kantsleeridest liig kauget asuwad, selle keiserl. kreiskommisariaadi poolt, mille all metsnik seisab (Kaiserl. Kreisk-Commissariat).

d) Tolleaegse mõisa pidaja poolt, misajuguse mõisa piirkonnas mets asub, siiski ainult selle materiaali kohta, mis mõisa enese ja tema talupoegade tarwituseks läheb. Nendes lubatähedest peab nimelt tähendatud olema, mis oistarbets nõutud puud lähewad, et need igatord kokkukõlas oleksid õnnoomia-kantsleeridest wälja antud raielubadega.

Et pilbastatuseid metsadele wäga kahjulikud, tuleks selle tarwis kroonumetsadest materiaali ainult wäname pilbastatuste paranduseks lubada. Uusi pilbastatuseid on teelatud nii mõisates kui ka külades ehitada. Sellepärast ei tohi ka ühtki mõisapidaja oma metsast jarnase pilbasmateriaali peale raiepiletit wälja anda, waid kõik see peab keiserl. õnnoomia loaga wälja antud olema. Selle mõisa kroonu talupoegile, mille piirides mets asub, tuleb mõisa poolt antud loa järele niini anda, kuid ainult enda tarwituseks, nagu pastalbed ja wiistudeks, mis aga ainult paju-, pärnade- ja wähemäärtuslikust alusmetsast mõtta tuleb, sealjuures peab aga metsnik isäransis selle järele walwama, et jarnase korjamise juures metkas tuld ei tehta, nagu see wiisiks on; kui see juhtub, et siis tuli hästi ära kustutatasi ja ei talupojad neid niini teistele ei annats; kui seda siiski teha, siis tuleb sellest wiibimata mõisale teadustada, süüdlaste karistamiseks. Puukoored, mida katusekatmisest mõtatakse, kohtades, kus see talupoegade seas tarwitusel on, mõib neile mõisa poolt antud raieluba järele anda, kuid mitte mujalt kui ainult järgmise aasta raiepitust.

8.

Et tule tegemine õnneliste ja teekäiate poolt, isäransis, kui seda pärast korraldust ei tustutata, jagedasti metkale hädaohilik ja suurt kahju sünnitab, kõige suuremat häwitustööd metkas aga talupoegade poolt sihtindla nõmme põletamisega teha, kusjuures mõne aasta kestusel karjale paremat rõhtu põletamaa peal saadakse, siis peab metsnik selle asja peale rõhtu panema ja jarnasel juhtumisel, nii ka tulekahju tekkimisel metkas, täpselt selleks oistarbets wälja antud wolituskirja (Patent) järele talitama, millest iga metsnik ühe eksemplaari peab saama.

Süüdlaste tulekahju tekkimises peab tema kõige suurema hoolega üles ostima ja sellest, sama ka istutest, kes metsniku wolituskirja nõumist ei taida, peab metsnik keiserliku kreiskommisariaadile teadustama, et need seaduse järele karistataks. Kui siit, kes jarnast kuritegu metkas teinud, metsnikule tundmata, siis mõib metsnik teda kohe areteerida ja walitusse ajutuse kätte anda. Et aga talupoegadel ei tekkis hirmu karjale parema sõddamaa saamiseks sihtindlali metki põlema panna, siis on kõigil, olgu kes ta on, ja olgu ka nii hea rohi kui tahes, teelatud põlenud kohtadel karjatada, ja kui metsnik, tema sulased wõi

metšavahid pealtid leidma kavia, siis tuleb kari paudiks võtta ja meerandrublaga iga loom välja lunastada.

9.

Et ka tubakasuitsetamistega võib metšadele nimionigi kahju kimbida, siis ei või suitsetamist mingil tingimisel metšas 1. maist kuni 1. oktoobrini lubada, ja kui metšnik leiab nimetatud 5-6 kuu sees mõnda metšas suitsetamas, siis tuleb süüdlaselt kohe piip ja tuleriistad ära võtta, niikama ka kübar või müts paudiks võtta ja lasta viimaseid 25 kop. välja lunastada; piipu ja tuleriistu ei tule aga tagasi anda, vaid need tulevad kohapeal puruks tampida.

10.

Et kuuskelivõde väljaoajamine metšipuudeks teatud määral metšale kahjulik ja hävitust-ünnitav, siis keelatakse käesolevast hilmapiigust peale uute metšipuude asutamine. Praegu olemas olevad metšipuud võivad jääda nõnda kaua kui nad seisavad, kusjuures iga kroonu talupoeg peab kroonutassaste metšniku kätte mardipäeva lõmber iga aasta 20 kop. iga metšpuu pealt maksma; iga era-mõisa talupoeg peab aga 40 kop. puu pealt maksma. Metšnik peab nende luhude kohta eri-nimekirja pidama ja selle ühes jistelnud rahaga umbes jõuluajaks keiserliku kreisi-hommisfariaadile üle andma. Iga aastase summa suurus teadustatakse aastases metšaaruaandes keiserlikule General-Defonomie'le. Seltsjuures hoitatakse metšnikke veel lorb, et raha suhtes mingisugust ehhimist või petmist ei oleks, sest see käiks antud wande vastu ja karnase truuuujeta teenistuse eest karistatavale kõige laumimalt, kus olukorra järele metšnikku ka teenistusest lahutama võib sunnida.

11.

Põtrade lastmine kroonumaade piirides on iga-ühel iga ajal keelatud, mis ka rendikontrahis ette nähtud, kama on keelatud ka neid muul viisil püüda või tappa ja kroonumaade piiridest välja hirmutada või ajada.

Poegimise ajal jürripäewast jatobipäewani on keelatud igaühel riigima piirides loomi ja linde lasta, mille kohta on rendilepingus ette nähtud trahwid, niikama on kel ajal iga pool kroonumaal keelatud üksteist misjuguuste püüniste ülesseadmise.

Siiski jääb kroonumõisatele luba oma küllide abil oma mõisa piirides iga pool oma tarviduseks jahiloomi lasta, välja arvatud poegimise ajal.

Need küllid, kes iga mõisal teenistuses võivad olla — mõisa suurusel järele kas 2 või 3 — peavad metšniku nõudmisel ette näitama mõisa poolt pitseeritud püüsid ja wormiliku sellekohase loa, mis ühe aasta peale välja antud.

Talupoegadel on lastmine üldse keelatud, ja kui metšnik peab neid selle pealt tabama, siis tuleb neilt püüsid ära võtta ja konfiskeerida. Üldse, peale ülal-ähendatud feadualiste küllide ei tohi riigimaadel ühtki mõdrast jahimeest ega külli ühegi ettekaände all lubada.

Rõdmloomi võivad mõisad, nii ka kroonu talupojad ja metšavahid, oma maal iga ajal oma lojuls lasta, püüda või muul teel hävitada.

12.

Peale karnase metšakohase talituse juba olemasolevates kroonumetšades peab metšnik tema keiser-

liku majesteedi kõigeõrgema soovi põhjal ka selle eest hoolt kandma, et metša asutamine tema järelwaatuse alla usaldatud täitja metšadeta mõisates ette võdetaks. Siin on jällegi tarta, et mõnel kroonumetsnikul teadmisel metšakülmitse ja istutamise alal puudulikul, siis anname siin ka sellekohast juhatust:

A) Iga kroonumetsnik peab nimekirja saama selle kohta, misjuguused kroonumõisad tema metštonda kuuluvad, ühes seletusega, misjuguused mõisad neilt täitja metšata, kes siis kroonu rendilepingu § 16 põhjal kohustatud on igaal aastal iga adramaa kohta 1/6 maksamaad metšaga täis küllima. Neid nimekirju annab Läti rajoonis General-Defonomie, Eesti rajoonis Tartu õnoomia ja Saaremaal seal aluse provintšiaal-kantšelei.

B) Metšata mõisate juures peab metšnik täpselt järele uurima, kas seal leidub mahajäetud põldusid või muid lohti, mida metšakawatamisteks võiks kasutada, kas seal on eht juba noori metšatäini tärtamas, misjuguusel korral neid mitte üles kütuda ei tohi, vaid loomulikult kaswama tuleks jätta, sest loodus kaswatab kiirem kui tunst. Et aga sarnast loomulikku iseküll, hädarais lehtpuude juures, kui see hästi kaswada ei taha, teatud mõõdul metšamajanduse talituse põhjal edulalt järele võib aidata, selles asjas aga üldist määrust võimata anda, sest mitmesjuguuste tingimiste, nii puuseljide kui ka maas-liku, maapinna ja mitmesjuguuste tõrvalolude suhtes, järgneb ka isejugune talituseviis, siis peab metšnik sarnastel juhtumistel, kui tema oma teadmised siin puudulikul, töltidest sarnastest asjaoludest General-Defonomie'le teadustama ja siit erijuhatusst küsima, mis iga lorb ka antama peab.

Wende mõisate juures, kus metša ei ole, vaid ainult wõsastikku on, tuleb niikama, nagu eelpool lehtpuu-metša lastide kohta kirjeldatud, talitada, ainult selle wahega, et wõsastikku, mida ainult kui haigu kasutada saab, mitte 30—40 aastalangiks ei jagata, vaid ainult 15 aastalangiks; märgabel maal, kus pajud, kased ja lepad kaswawad, ja ka karapuude juures ning kuuwadel maal — 20 aastalangiks. Sarnastes wõsulangides on soowitaw ja tarwilik iga maksamaa kohta 100—150 paremat, sirgemat, nooremat puud raiumisel järele jätta, et järgmise raiumise ajal mõisa oma piirides ka jämedamaid puud mitmesjuguusteks tarwidusteks eest leikata. Kui karnased wõsuga kinnitaswanud kohad nõnda juures on, et neid võiks 30 aastalangiks jagada, eht kui wõimalik on kroonumõisale puuduwat osa puud lähedalt kroonumetšast kätte juhutada ja selle tõttu aastaks ainult 1/30 osa wõsastikku raiuda lasta, siis on kindel, et karnastest wõsuraieestikludelt 30 aasta pärast tugewat tarwikku küttepuud kasutada võib.

C) Kui aga sarnastes metšast laastatud mõisates noort järellastou ei leidu, siis tuleb rendilepingu järele iga aasta iga Liivimaa adramaa kohta eht iga 3 Saaremaa adramaa kohta üks kuwendil maksamaad metšniku juhatusel all metšaga täis küllida. Mõisa peab seemne korjamisteks metšniku juure kindlakääratud ajaks abiks saatma tödlisi, arwates iga Liivimaa adramaa kohta 2 tööpäewa ja iga Saaremaa adramaa kohta 1 tööpäewa, kuid metšnik ei tohi neid muudeks tödeks kasutada, wastasel korral kiitu heaks kahjutajaks ä 60 kop. päewas maksates.

Erme metša külmitst tuleb maapinda uurida, misjuguust puuseljst tema kaswataw peab. Peale ül-

diste põhimääruste, nimelt, et külda tuleb küival nõmmel mändi, niiskel nõmmel ja kruujamaal kuuski, veetas madaliskudes leppa ja paju, kõrgel küival maal laste, võib sedajana wälja nurida, kui tähele panna, misjuures puujetsid jehantel maapiinnet kühmitaks määratud koha läheduses kaswawad ja misjuures neist kõige parema kaswuga paistawad; neid võib ka kõige kindlamalt wälida.

Puude küll on kõige kohasem ette wõtta peale seda, kui metsa küllits määratud plattil paar aastat enne seda põlluwilja küllitud ja maapiind seega kobe-daks tehtud ning umbrohud kõrwaldatud. Wiimastel aastal juloks juure- või taluwilja külliga — selle järele, kuidas iga puujetsi eraldi küllimiseks wastawat aastanega nõuab — puu seemet küllida ja nimelt poole wähem kui põlluwilja seemet. Seega kaitseb põlluwilja kirs ehmestel sügüel ja talwel moori puudetaimi külma ja halbade ilmade eest; sellepärast ja ka, et noortele taimedele häda ei jünniks, tuleb põlluwilja karmastel kohtadel kõrgemalt kõigata, kõrt wähemalt 1 jala kõrgusest jättes. Seemnete küllwi juures talitatakse nõnda, et ühe maali peale, kuhu 1 woff ruukist küllitud, üts ja weerand wälja otaspuuseemet küllitakse või ½ woffi kaseleemet, ja tuleb seejuures järgmist tähele panna.

a) Otaspuude, iseramis mändide juures, peab lohe peale lume sulamist, siis kui maa weel niiske on, küllutama. Kui põlluwiljats maa üles küntud ja seeme sisse äestatud on, peab puude seemet peale külma ja tõmsti kõige aialt paar korda üle jõitma, selleks, et kui seeme ühes tiibadega on, seda muld kinni ei talats; kui aga wõimalus on seemet liibedest wabastada, kannatab seeme õige wähe mulda enda peal. Käbisid, kus sees, nagu teada, seeme istub, tuleb kuuske juures jaanuarikuus, mändide juures weebuarikuus korjata ja parajas, mitte liig kuumas kohas küwatada (milleks kõige kohasem on mõõdukalt kõetud rehi) nõnda laua, kuni käbid lahti lööwad ja jeeolewa seemne wälja kuttuda lastawad, kusjuures käbisid võib rehelpeetmise pingadega läbi kollida, et ühtki seeme enam käbidest ei jääks. See seeme, kui seda kuwas kohas hoitakse, võib 3—4 aastat seista. Kui maal, kuhu seeme küllitud, weel taline niiskus sees, eht warsti pärast külli wihm järgneb, siis idaneb seeme 5—8 nädala pärast. Ka on wäga hea, kui pärast külli riidehõlpudest lindudehirmutised üles seatakse, sest linnud — lööwad heameelega maa peal olewa seemne ära, kuna otaspuu juures aga noor mets õige tiibedalt, teatud kõrguseni kaswama peats. Ka on hästi tehtud, kui ühes otaspuu-seemnega kaseleemet sekka küllida, mille wõrjed õhmesie aastate test-wiljel otaspuutaimi külma ja kuuma eest kaitseksid. Kui aga otaspuukülli lagedail nõmmedel sünnib, kus siin ja seal eht ainult ühe külje peal seemet kandwad määmid või kuused ajuwad, siis on külli tegemine kõige lihtsam, kui adraga iga 2—3 sammuga tagant waad sisse aetasse, neisse seemet rikkalikult küllitasse ja wagu-de wahel kaswaw lanarbit kõrwaldatakse, et kaswawate puude küllist seeme wõiks ka waguude wahel paljale mullale jaituda.

b) Pohpuudest võib laste kui kõige kasulikumat ja horilikumat siirama puudest kas sügüel või kewadel küllida. Sügüel võib külli taunis kühjalt järgmistelt teha: niipea kui taluwilja alla maa küntud ja seeme sisse äestatud, mis aga enne küllida ei tohi, kui kase seeme walmis saab, kõigatakse ettewaatlikult kase küllist wälitased, küllitased wälja, umbes pool küll-nart pihad, ühes walmiwate urbadega, et seeme

wälja ei pudeneks, ja pistetasse siin ja seal üles-äestatud nurmel kaimis lähedal üksteiest otapidi maasse, siis ajab tuul ise seemne laiaki. Kui wõimalik ei ole sügüel külli teha, siis võib seda ka kewadel teha, kuid siinjuures tuleb järgmist tähele panna: selle tõttu, et seeme liig wäike ja terge (mida wähem, seda parem), siis võib seda küllida ainult wälja ja weel parem wihmase ilmaga ülesäestatud nurmele — nõnda wähe kewadel kui wõimalik; kõige seemet sisse äestada ei ole tarwis, sest see seeme ei kannata mulda enda peal.

Käse seeme ajub urbades, mis, kui walmis saawad, pruuniks muutuwad (see sünnib augustikuu lõpul või wähe warem või wähe hiljem, selle järele, kuidas ilmud on olnud ja puu rohkem või wähem päikest saanud) ja urbade sees olew seeme omab kollakas-pruuni wärwi. Urbade korjamisel peab ettewaatlik olema, sest seeme, kui ta üsna walmis on, pudeneb tergesti laiaki, sellepärast on parem urbi natukene warem korjata, siis kui need alles hakkawad pruuniks minema, ja neid siis rebe eestõas või kusaqil kuuris õhuse korrana laiaki laotama, et nad mitte palawaks ei läheks, ja nõnda kawa küwatama, kuni urwad pruuniks muutuwad, mis mõne nädala kestel sünnib; siis pudeneb seeme ise laiaki. Nõnda walmistatud seeme hoitab end alal mõned aastad. Kewadel küllides tärtab ka 7—8 nädala pärast, sügüel aga lohe järgmisel kewadel. Ainult ei tohi urbade korjamisel seemneurbi nende urbadega ära wahetada, mis sügüel otste tippidesse ilmuwad, loqu talwe wastu peawad ja kewadel kollast tolmu wälja puistawad. Need on „iased seemned“, mida küllits kaitstada ei saa.

c) Iga teine lehtpuujets nõuab küllimise, iseramis aga seemne korjamise juures oma iseradu- duse. Kõikjalilij kirjeldusi kõitide kohta siin ette laua wiiks asja liig pikale, sellepärast peab iga metsnik, kui oma teadmised puudulikud, etteulewatel juh- tumistel General-Defonomie poole juhatusse saami- seks pöörama.

Et puu seeme mitte igal aastal ei walmi, siis peab metsnikul kõige wähemalt harilikkudest puu- jettidest, nagu mändidest, kuuskebest, kasebest ja sel- tejarastest, alati teatud aja seemet tagawaraks ole- ma, mida kuwas kohas hoida tuleks.

See, mis eelpool laulide kohta öeldud, et neil eji- mestel aastatel tarja ja hobuseid ei tarjatataks, peab weel juurema hoollega metfikülide juures kündima. Need küllkohad peawad lohe sügüel, niipea kui põlluwilja koristatud, haqudest tehtud aiaga või mõne muu aiaga ümbritsetama, et õhmesitel aastatel loomad sinna ei jatuks, wälja arwatud juhul, kui külltoht sanafelt ajub, et loomad sinna ei pääse. Kõige selle järele peab metsnik walnema.

13.

Üldele ei tohi aga metsnik ei kroonumõisate ega ka kroonu talupoegade majandusajadesse seged, weel wähem mingisuguseid määrusi mõisatele eie kirju- tada, waid peab ainult kõrwale talbumata täpelt selle oma instruktiooni järele talitama, erandid tege- mata, ja niipea, kui temale talistusi tehatse selle nõubmist täidejaatamiseks, siis peab tema selle teiser- liku kreistommisjariaadi poole pöörama, selle alla tema kuulub, kusjuures aga teiserlikku majanduswalit- sust nii Tartus kui ka Kuressaares ning siin ajuwat General-Defonomie't ei tohi iga tühise asjaga küll- tada.

Siiski peab metsniit järgmisi asju kroonumõisate ja talupoegade anafapidaamis järel vaatama ja vastavast määrusest ülesastumise korral keiserlikule kreisi-kommissariaadile või olude tõttu teistele wälistuueasutustele teadustama:

A) Et mõisad kui ka talupojad lüüsi ei põletaks.

B) Et mõisapidajad rendilepingu järele igal aastal mitte rohkem wõfastikku ei laastaks kui ainult $\frac{1}{2}$ osa.

C) Et kroonumõisad ja talupojad uute ehituste juures, olgu need mis tahes, alati tarviliku lüüsi mundamendi teelid, wähemalt poolteist jalga üle maapinna.

Kui seda metsniitu meesletulekul siiski ei tehta, siis peab metsniit asjast keiserlikule kreiskommissariaadile teadustama.

D) Et kroonu talupojad tavalisel maapinnal enam tulega laastamist ei teeks kui seda nende wõfastiku järelelasku lubad ja meharitastes kohtades, nagu see sageasti sünnib, mitte rohkem ei raiutaks, kui sügisel wõimalik üles töötada ja riita laduda, et seejuures talupojad oma laastamistest ei annaks puud ühelegi wõstrale, olgu see kroonumõisa või eramõisa talupoeg; ega midagi enda maa pealt teiele ei annaks, weel wähem heinamaid wõi põldusid teistele talupoegadele rendiks. Seejuures on eeslugu lubatud, et kroonumõisad ja talupojad oma maa piirides ühegi juhatuseta iga-aastaselt laastamist oma enese tarwiduseks teha wõiwad seal, kus see neile parem. Metsniit peab aga järele vaatama, et laastamisega mitte sügawale metsa piiridesse ei tungitaks, mis iseäranis sageasti metsa sees asuwate talupoegade juures sünnib. Kui sarnane asi juhtub, siis peab sellest kohe keiserlikule kreiskommissariaadile teadustatama.

E) Et kroonumõisad, weel wähem talupojad, süüti toorest puud enne ei raiuts, wälja arwatud laastamised ühes ländudest puhastamisega, kui neile weel laagripuud kätte juhataid pole. Ainult sel juhumiisel, kui mõisa või talupojamaadel weel palju lüüsi- ja metsa olemas, võib laagripuud kõige laugemalt 6—7 wersta tagant mõisatele ja 4 wersta tagant talupoegadele kätte juhutada. Seejuures on igaühes wabadus oma soowi järele oma maa piirides, kuid mitte kroonumetsas, heinamaid puude- ja künnu-juurimisega suurendada ja siit saadud puud kasutada, kuid tuleb selle järele waadata, et heega tõesti heinamaid tehtaks, aga mitte üksnes puud ei raiutaks.

(Särgneb).

Ehitusmaterjaali kasutamisest.

Maakorralduse peawalitus on teateid saanud, et mõnel pool asunikest riigilt saadud ehitusmaterjaali mitte saadud määralt ehituste jaoks ei tarwita, waid seda suuremal ehk wähemal arwul kõwale toimetama on hakanud.

Sarnane teguwiis on seadujewastane ja täiesti lubamata. Kuiigi hoonete ehitusmaterjaali müügimääruse § 7 märkus 2-ga („R. L.“ nr. 151/152 — 1920 a.) järelelasku riigilt ostetud metsamaterjaali otstarbelohajate kasutamise järele metsailemate peale on pandud, et tule ringkonnawalitsujatel üleskõitelt asja peale waadata, seda enam, et ringkonnawalitsujad ehituste ajal nii kui nii paaril korral asunikkude hooned juba ehituslaenu wäljaandmise ja tarwitamise mõttes üle waatama on lohusatud ja seejuures

wäga hästi ka metsamaterjaali tarvitamist filmas wõiwad pidada.

Wäljaheidatu peale riigimaade ülemate ja ringkonnawalitsujate tähelepänu juhtides teeb peawalitus ringkonnawalitsujatele kohjeks riigilt ostetud ehitusmaterjaali kasutamist asunikkude poolt kõige terawtsega filmas pidada ja kus materjaali kõwaletoimetamist määrata — sellest wiibimata kohalikele metisailemale teatada. Samuti filmas pidada ka rendilepingu punkti, mis asunikkudele üle 3-tolliste puude raiumist keelab. Riigimaade ülematel järele walnata, et ringkonnawalitsujad hoonete ehitamist ehitusmääruste nõuete ja materjaali tarwitamise suhtes kontroleeriks.

Wõikasti hoiatab peawalitus, et juhtumistel, kus ametnikud leitud wäärühtustele tarwilist tähelepänu ei anna, nad hooletu kohuselaitmiste eest wastutusele wõetaks.

Rodumaalt.

Laiijaarest.

28. juulil j. a. jooksis Hagijast tagaetuna, püssilaengust puuastatud jalaga metsiist Laiijaare metskonna taimetala juure, kus seal töötawate tööliste poolt kinni peeti. Kuna Laiijaare metskonnas metsiistid hoopis wähe, siis on nende peale jahipidamine ja weel nii piinawalt (haawa järele otustades on loom juba päew warem haawatud) täiesti seadujewastane tegu.

Utsan juure, et Laiijaares asub lüüsiühm — muud seletust siia waja ei ole. Am.

Kalender-käsitramatu eest

kaatid raha ära:

(järg)

44. Põhjamaa metsk. 12. ek. eest — 480 mt.
45. Abja metsk. 25 ek. eest — 1000 mt.
46. Triigi metsk. 25 ek. eest — 900 mt.
47. Wastjeliina metsk. 20 ek. eest — 800 mt.
48. Wändra metsk. 23 ek. eest — 910 mt.
49. Paawere metsk. 25 ek. eest — 985 mt.
50. Wõru maak. m. ülem 25 ek. eest — 1000 mt., misjuguuste jummade wastuõtmist siinkohal tänuaga Switserlantsse. E. m. ü. lehtjuhatus.

Toimetusele saadetud kirjandus.

- Romaan**, nr. nr. 12, 13 ja 14 — 1924 a.
Loobus, nr. 6 — 1924 a.
Rajaomanil, nr. nr. 28 ja 29 — 1924 a.
Põlumees, nr. nr. 12, 13 ja 14 — 1924 a.
Sõdur, nr. nr. 26—31 — 1924 a.
Raswatus, nr. 6 ja 7 — 1924 a.
Kalaasjandus, nr. 35 — 1924 a.
Gesti Majandus, nr. nr. 25—30 — 1924 a.
 Wäljastete: **Põhja Rodu**, **Wõru Teataja**, **Gesti** ja **Rahwalehe** jooksivad numbrid.

Poolametlikud teated.

Metsade peawalitsuse juhataja häwatäfsud.

2. juulil 1924. a. — Nr. 43.

Kastre metskonna asjaajaja Andreas Escholtz paigutatatakse ümber teenistuse huvides Jõgema metskonna asjaajajaks 11. juunist s. a. arvates.

Rahvere metskonna asjaajaja Richard Salts paigutatatakse ümber teenistuse huvides Kastre metskonna asjaajajaks 1. juulist s. a. arvates.

Jõgema metskonna asjaajaja Arnold Kasil paigutatatakse ümber Puurmanni metskonda I jaoskonna III järgu metsnikuks 15. juulist s. a. arvates.

Walga metskonna abimetajale Ernst Wiestinghoff paigutatatakse ümber tema enese soovil Saaga metskonda I järgu abimetajalemaks 16. mail s. a. arvates.

Saaga metskonna abimetajale Harry Phillips paigutatatakse ümber tema enese soovil Walga metskonda I j. abimetajalemaks 16. mail s. a. arvates.

16. juulist 1924. a. — Nr. 44.

Kod. Harald Schulz määratakse Laitla metskonna asjaajajaks 12. juunist s. a. arvates.

Kod. Bernhard Saller määratakse Wigala metskonda ajutiselt II j. abimetajalemaks lohuste täitjaks 26. juunist s. a. arvates.

Otepää metskonna II jaoskonna II j. metsnik Elmar Kurs tõugendatakse I j. metsnikuks 1. juulist s. a. arvates.

Kod. Aleksander Veljajew määratakse Unbla metskonna kantsleeri ajutiselt asjaajaja k. t. 1. juulist s. a. arvates.

Kuusiku metskonna asjaajaja Ludwig Mulla wabastatakse ametist tema enese soovil 15. juulist s. a. arvates.

Kod. Felix Riiseli määratakse Kolga metskonna III j. metsniku k. t. 15. juunist s. a. arvates.

Kod. Viktor Põõke määratakse Purdi metskonna II j. abimetajalemaks k. t. 26. juunist s. a. arvates.

19. juulil 1924. a. — Nr. 45.

Purdi metskonna abimetajale Max Lindle kustutatakse surma puhul ametnikkude nimelirjast maha 18. mail s. a. arvates.

Saare maakonna metsajalema kantsleeri asjaajaja Johannes Salong kustutatakse surma puhul ametnikkude nimelirjast maha 5. juulist s. a. arvates.

Põhjala metskonna asjaajaja k. t. Salme Soots kinnitatakse sama metskonna asjaajajaks 1. augustist s. a. arvates.

Rauva metskonna abimetajale Albert Pärn wabastatakse ametist tema enese soovil 1. augustist s. a. arvates.

Peawalitsuse ajut. kantsler k. t. Wiktor Pallas wabastatakse ametist tema enese soovil 1. augustist s. a. arvates.

Kod. Leo Rosnikof määratakse Kõhla metskonna II j. abimetajalemaks k. t. 9. juulist s. a. arvates.

Kod. Oskar Madisson määratakse Hallingu metskonna asjaajajaks 1. juulist s. a. arvates.

28. juulil 1924. a. — Nr. 47.

Peawalitsuse kantsleeri I järgu kants. ametnik Jaan Winnal wabastatakse ametist tema enese soovil 20. juulist s. a. arvates.

Kod. Sergei Nürgens määratakse Saaremaa maakonna metsajalema kantsleeri ajut. asjaajaja k. t. 10. juulist s. a. arvates.

Paigari metskonna I j. II järgu metsnik Alfred Bloch paigutatatakse ümber Gorobentso metskonda I jaost. metsnikuks 1. jaanuarist s. a. arvates.

Kod. Alfred Peterson määratakse Awinurme metskonna I j. asjaajajaks 15. juulist s. a. arvates.

Kod. Renate Meokas määratakse peawalitsuse ajut. töökõrge 20. juulist s. a. arvates.

Kirjafast.

Kirjawastused.

J. A. P—mees: „Rähniagu Reimu jahilugu“ ja teised oleksid pidanud ilmuma palju varemalt, kui saarnased magad lugemised alles moes olid. Mõtleme veel järele, mis nõudega teha.

A. Bht: Oleme mitu korda toonitanud, et kõik saadetused tulewad lehe ühele küljele kirjutada; kiri olgu selge ja loetav. Kõik kirjade ümberkirjutamised ei ole toimetusel aega.

S. S—h: Järgmises numbris.

Järgmine „Eesti Metsa“ number ilmub tähtsnumbrina (nr. 17/18) septembrikuul.

Wäljaandja: Eesti metsateenijate ühing.

Wastutaw toimetaja: A. Retze.

Zaklona Eesti Kirj. üh. trükkida, Pilt tän. 2.

Andke rahwale, mis rahwa kohus!

„Rahwaleht“

mis ilmub 1. juulist uuel toimetusel ja väljaandel, on ajaleht kõigile.

Inimene, kes kord „Rahwalehte“ lugenud, on juba tema alaline sõber. „Rahwaleht“ on igas majas oodatud külaline, olgu see linnas wõi maal.

Milles seisawad selle põhjused:

„Rahwalehes“ leiab lugeja kõike seda, mida ta teistest lehtedest seni asjatult on otsinud. Kõik, mis ilmas sünnib huwitawat ja põnewat—peegeldub „Rahwalehe“ weergudel nii sõnas kui pildis.

„Rahwaleht“ ei seisa ühegi kildkonna teenistuses. Ta ütleb tõtt kõigile suu sisse. Lehe juhtkirjad on lühikesed, kuid selle eest sisurikkad. Teaduslike kirjutuste kõrwal leiab lugeja põnewaid romaane ja jutte. Samuti annab „Rahwaleht“ oma lugejatele tulusaid näpunäiteid igapäewases elus. „Rahwalehes“ on lugejatel oma nurk, kus wõlwad wahetada mõtteid küsimuste üle, mis neid huwitawad.

„Rahwaleht“ ilmub igal kesknädalal ja laupäewal ja toob kaks korda nädalas lugejatele kokkuwõtlikult seda, mida pakuwad päewalehed seitsme päewaga. See hoiab kokku lugejal aega ja raha.

„Rahwaleht“ maksab postiga koju kätte saates ainult 100 marka weerandaastas. Tellida wõib igast postkontorist teiste lehtede tellimiste wastuwõtjalit. Üksiknumbri hind 5 marka.

Praegusel kitsal ja tööpuuduse ajal tuleb „Rahwaleht“ oma lugejatele sellega wastu, et teenistuse ja korterlõtsimise kuulutused weerandhinnaga lehes awaldab.

„Rahwalehe“ toimetus ja talitus asuwad: Tallinn, Wene tän. nr. 8. (Postkontori wastas).

2. septembril s. a. kell 12 metsade peawalitsuse tööstusosakonnas (Toomkiriku pl. nr. 3) antakse suusõnalisel **enam-pakkumisel 6 a. peale rendile** aurujõul töötaw

Warbla lauatehas,

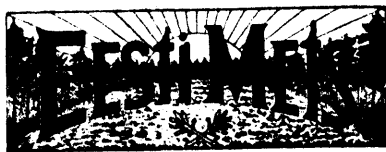
mis asub Läänemaal, Mõtsu metskonnas.

Pakkumise alghind 60.000 mrk. aastas.

Pakkumisest osawõtjad on kohustatud ajutisele oksjonikomisjonile kindlustuseks sisse maksma 25.000 mrk., mida aga rendile wõtjal täiendada tuleb kuni pakutud aastarendihinna suuruseni.

Ligemaid teateid saab Mõtsu metskonna metsaülemalt ja metsade peawalitsuse tööstusosakonnalt.

Metsade peawalitsus.

*Ainuke metsa- ja jahiasjanduse
ajakiri Eestis.*

***Tellimiste wastuwõtmine 1924. aasta
peale kestab edasi.***

*Kõik seni ilmunud numbrid saadetakse tellijatele
tagant järele.*

=====
Tellimise hind lehe eesotsas.
=====

Tellimisi wõtawad wastu kõik postiasutused maal ja linnades.

Endised aastakäigud on talitusest weel saada.

Metsamehed, toetage oma ettewõtet tellimistega!

26. augustil s. a. kell 12 Rakweres, Rakwere wallamajas
tuleb suusõnalisel

enampakkumisel müügile

saeraam

firma „Dalni“ ühes juurekuuluwate saagide ja osadega.

Pakkumise alghind 120.000 marka.

Pakkumisest osawõtjad on kohustatud ajutisele oksjonikom-
misjonile kindlustuseks sisse maksma 25.000 marka.

Ligemaid teateid saab Wiru maakonna metsaülemalt, Rak-
weres, Peterburi tän nr. 38 ja metsade peawalitsuse töösus-
osakonnalt.

Metsade peawalitsus.

O. E. Herodes & P. M. Prick

Lauawabrik, ehitusmaterjaalid ja kütteained

Tallinn, Wiljandi uul. nr. 9.

Telefon 8-63. Postkast 23.

**18. augustil s. a. kell 12 Wihterpalu metskonna kant-
sel, Wasalemma kaudu, antakse**

wähempakkumisel wälja

umbes 2000 laia- ja 12.400 kitsatee

liiprite wedu

Pedasoo mererannast Baltiskisse, alghindadega laiatee — 32 mk.
ja kitsatee — 16 mk. tükk.

Järempakkumine 3 päewa pärast samas kohas ja ajal. Pakku-
misest osawõtjad on kohustatud ajutisele pakkumiskommisjonile
kindlustuseks sisse maksuma 10 prots. pakkumise kogualghinnast.

Ligemaid teat. antakse kohalise metsaülema ja tööstusosa-
konna (Toomkiriku pl. nr. 3) poolt.

Metsade peawalitsus.

Eesti mehaanilise puutööstuse aktsiaselts

A. M. LUTHER

TALLINNAS

walmistab:

mööblit

wineer kartonge

wiineer kohwrid

wineer kooliranitsaid

wineer aktimappe

wineer käsitruumlid

wineer toolipõhju

wineer platesid

wineer labidaid j. n. e.

Müügikoht	TALLINNAS:	Wana Posti tänav nr. 9.
"	TARTUS:	E. M. Jürgens'i juures, Wana tänav nr. 17.
"	WALGAS:	P. Saretok'i juures, Moskwa tänav nr. 15.
"	PETSERIS:	E. Nassar'i juures kaubareas.
"	WILJANDIS:	R. Eitelberg'i juures.
"	WÕRUS:	J. Kiesler'i juures, Jüri tän. nr. 12-b.
"	RAKWERES:	Roman Jürgens'i juures.
"	PÄRNUS:	J. D. Ammende juures.